

Ndiesia e nuhatjes, ashtu si ajo e shijes, ka natyrë kimike, por vepron në distanca më të largëta: është më e lehtë të nuhasësh diçka sesa ta shijosh.

Molekulat që pluskojnë në ajër arrijnë në kanalet e hundës dhe përthithen nga mukozja e tyre. Në fund të kanalëve hundore ndodhet shtresa e epitelit të nuhatjes, receptorët e së cilës ngjajnë me bulëzat e shijes mbijulurë.

Këto qeliza aktivizohen kur mbërrijnë molekulat e aromës, dhe ia transmetojnë informacionin bulëzave të nuhatjes, të cilat e dërgojnë mesazhin drejt e në tru. Shnjaltet që shkojnë në tru mund të nxisin emocione dhe kujtime të afërta të ndikojnë mendimet tona.

Kështu, **aromat na ndiejnë njerez, vende dhe ngjarje që mendimim se i kemi harruar.**

3

TUMIP Creative Commons

Vizitoni faqen <https://www.tumip.org> për të mbësuar më shumë miq këtë seri dhe për të marrë paraqiturat në minilibër.

Nga jashtë, Jupitieri do të mbante erë peshku të dekompozuar. Më brenda, do t'i vrite era vezë të prishura. Edhe më brenda ai do të mbante erë

2

Aroushah Ansari: "Alka aromën e kequt me bajame të pjekura".

Don Pettit: "Ai më sjeli ndërmend gazetë që dalin kur saldohet, është një përceptim i këndshëm, metalik dhe i ëmbël".

Alexander Gerst: "Një përzierje amash dhe frenash motori".

Reid Wiseman: "Si mubat pas një dite të tërë në deborë".

Kevin Ford: "Si diçka që nuk e kisha nuhatur asnjëherë dhe që s'do ta harronj kurrë".

Nëse mund të thihim gazetë e tji, Sistemi Diellor do të mbante era blözë apo t'ym makinash diezel.

Astronomët që kanë zbritur në Hënë thonë që ajo mban era bharut të djegur.

Kometja Churni do të mbante era vezë të prishura, peshk i ndenjtur, hudhra dhe lakra të ziera.

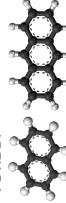
Universi në xhepin tim No. 7

Ky minilibër është shkruar në 2017 nga Gloria Delgado Inglada e Institutit të Astronomisë të Universitetit Kombëtar Autonom të Meksikës dhe është rishtuar nga Stefan Kurtz. Është përkthyer në shqip nga Mimoza Hafizi dhe Rozana Troja, të Universitetit të Tiranës.

Imazhet e minilibrit vijnë kryesisht nga NASA, ESA dhe nga arkiva Hubble, ose ndodhen në domenin publik.

Diathtas: Mjegullnaja e Orionit, Ngjyra e kuqëme emetohet nga molekulat HAP.

Pohtë: Janë detektuar edhe molekula të tjera karbonike, përfshirë naftalenin dhe antracenin, të cilat mbajnë era zift. Të dyja janë gjetur në një re, në konstelacionin e Perseut, gati 700 vite-dritë larg Tokës.

Diathtas: Fullerenet janë një formë e qëndrueshme e karbonit. Ndonëse vështirë të gjenden në Tokë, ato shfaqen bollshëm në mjedisin ndëryjor të Hapësirës.

6

Mish me zgarë apo t'ym makine?

Sistemi Diellor përmban më tepër karbon sesa oksigjen. Po të mund ta nuhasim, ai do të kishte erën e blözës apo të t'ymit që del nga makina diezel.

Një paraqitje artistike e Diellit, planetëve dhe hënave të tyre, si dhe e kometave e asteroidëve që formojnë Sistemin Diellor.

Në mjegullnajat rreth yjeve të pasura me oksigjen, p.sh. në mjegullinajnë planetare M 2-4-B, era do t'i ngjante mishit të zgarës.

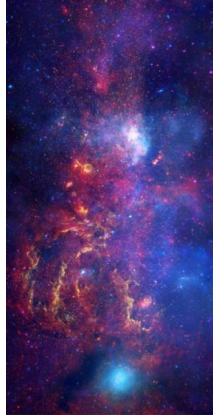

Imazh i mjegullinajës planetare M 2-4-B.

11

Sgr B2 është re molekulare, me masë gati tre milion herë masa e Diellit dhe me diametër rreth 150 vite-dritë. Ndodhet afër qendrës së Rrugës së Qumështit.

Sgr B2 përmban dhjetra molekula të ndryshme. Për shembull, aty janë gjetur molekulat para-biotike si aldehidi glikolik (lloj sheqer) dhe etilen glikoli (lloj alkoli).

Një nga molekulat më interesante të gjetura në këtë re është formiat etili, që krijohet kur acidi formik (i pranishëm në lëngjet e milingonave) vepron me etanolin. Formiat etili ka erë të lehtë rumi dhe shije luleshydhesh. Më në fund, një aromë e këndshme në Univers!

10

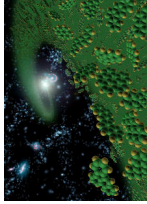
Molekulat e zinxhirit karbonik

Molekula të përbëra nga atomet e karbonit janë gjetur thuajse në të gjitha zonat e Universit, edhe në disqe protoplanetare, yje, galaksi, planetë dhe hëna.

Më të bollshmet prej tyre quhen HAP: Hidrokarburet Aromatike Policiklike.

Mbi Tokë, HAP gjenden në t'ymrat e makinave dhe tek buka e djegur. Mbajnë era djegësirë dhe janë rrezik për shëndetin.

Diathtas: HAP janë zinxhirë të gjatë molekulesh në formë unazore, të përbëra nga karboni dhe hidrogjeni. Detektohen thuajse ngado ku drejtojmë teleskopin.

7

Çfarë thonë astronomët?

Astronautët që kanë vajtur në Hapësirë thonë që Universi mban një erë të vegantë.